

A ZRÍNYIEK ERDÉLYI KAPCSOLATAIHOZ

— Levelek 1654—1679-ből —

A költő Zrínyi Miklós politikai terveinek és erőfeszítéseinek megértéséhez nélkülözhetetlen azoknak a száladnak az alapos ismerete, amelyek ő és közvetlen környezete meg a távoli Erdély fejedelmei, főurai, városai közt szövődtek. De irodalmi munkásságának is itt van az egyik fontos kulcsa. II. Rákóczi György a Vitéz Hadnagy első olvasója és a Mátyás-elmélkedések ihletője volt. Kemény János pedig — az egyetlen kortárs „akit a történelmi körülmények (a Zrínyiéhez) hasonló útra kényszerítettek”. Zrínyi halála utáni híre, rokonainak sorsa is sok szállal kapcsolódik a „moribunda Transylvania” világához, belső küzdelmeihez.

Az alábbi levelek közül az első címzettjéről, s az utolsónak az írójáról csak újabban tartjuk számon, hogy a csáktornyai barokk udvar neveltjei közé tartoztak. Az 1633—1675 közt élt Kemény Simont 1652-ben küldte apja, a későbbi fejedelem a „mura-közi Athenás” meglátogatására. Az eljegyzési gratuláció csak két évvel ezután kelt. Egyik adat sem érdektelen, politikai szempontból sem! Hiszen épp 1653/54-ben járnak először Zrínyinél II. Rákóczi György követei; az erdélyi főúri sarj tehát megelőzte őket. Az 1654 tavaszán kapott jókívánságoknak pedig volt folytatásuk: nem sokáig kellett „várni az időt, amelyben szolgálhasson” a levélíró a Kemény-családnak. Simonról sem tételezhető föl, hogy később is — főleg a fejedelem-apa halála utáni magyarországi szervezkedésekor — ne igyekezett volna találkozni és együttműködni Zrínyi-vel, aki Montecuccolit oly hevesen vádolta Kemény János bukásáért. — Kálnoki Sámuel (mh. 1706) a század végefélé majd erdélyi udvari vicekancellár lesz — Bécsben. Itteni, 1679-ben kelt leveléből nem derül ki, hogy milyen szándékkal serénykedett „Groff Zrínyi Janos uram” (a költő tragikusvégű unokaöccse?) Erdélyből való kiutaztatása körül. Kálnoki nemcsak a kolozsvári jezsuitáknál tanult (ezt Herepei bizonyítja: Adattár III. 246.), hanem Zrínyi Miklós udvarában is; talán ott ismerkedett meg Péter fiával, Jánossal, akit Vitnyédy hívogatott oda magyar szóra (ld. Klaniczay: Zrínyi Bp. 1964.² 534, 612). Más kérdés, hogy Kálnoki Sámuel valószínűleg már e levél megírása idején kezdte kiérdemelni Bethlen Miklós későbbi jellemzését („minden kétlábú közül a leghitványabb”). — Az 1678/79-ből való iratok sorában Apafi Mihály rendelete is már a bújdosók történetéhez tartozhat. E küzdelmek keretében bizonyosan megállapítható majd, hogy kik voltak a „Zrínyi nevezete alatt járó, hitvány ember” cinkosai, s mik a börtönbe majd szabadlábra kerülés okai, körülményei.

A költő-Zrínyi harcaihoz legtöbb köze a Bánffy-levélnek van. Bánffy Zsigmond (mh. 1680 körül) az udvarban szolgált már Bethlen Gábor idején; első tanácsúrként „fejedelem képe” volt például Bethlen Miklós lakodalmán; a 70-es években a bújdosók tárgyalásai során s a belső küzdelmekben fontos szerepe lesz. 1664. június 26-án a beszercei főbírónak küldött levele jó bizonyosság arra, hogy a hanyatlásnak indult Erdély udvarházaiban de városaiban is, milyen érdeklődéssel várták — és siettek továbbítani — a legfrissebb kanizsai vagy zrínyiújvári értesüléseket. „Grof Uram” személye áll az egész levél középpontjában; ezért „az havas felől az lengyelországiakkal való terminusok” meg „Szoika uram” emlegetését talán nem túlzás összefüggésbe hozni azzal az ismert adatscoppal, amely szerint a vajda hívására, Havasalföld

szolgálatában „oda kellett volna menni táborozni és generalissimuskodni” Zrínyinek (az idézet Fabótól: MTT XVI. 18—19., 106—107., 118—119., ahol az egész ügyről szó van). Ez esetben a mostani levél az eddig ismert adatoknál egy esztendővel későbbi időből igazolná ezt a fontos kapcsolatot. De legalábbis izgalmasan utal ez a levélrészlet — más adatokkal együtt — a költőhadvezérnek élete utolsó hónapjaiban már Erdély keleti—északi szomszédságába is átcsapó hírére.

A négy levél együtt arra figyelmeztet: eddig számításba alig vett források, városi és családi levéltárak anyaga is segíthet Zrínyi s a Zrínyiek életének, munkásságának, távoli kapcsolatainak megvilágításában. —K. B.

1. Zrínyi Miklós Kemény Simonnak

Csáktornya, 1654. április 25.

Sp[ectabil]is ac Mag[nif]ice Do[m]ine, Amice ob[servandi]ssime
Salutem, et seruitior[um] meor[um] parat[issim]am comm[en]dati[onem].

Edes Kemény Simon Ura[m] igen nagy örömmel ertettem az kegyel[med] io egesség[et], annual inkab hogy I[ste]n Kegyel[med]nek örök házastársul rendelt böchületes személyt es el iedzette Kegyelme[d] maganak, hogy az Ur I[ste]n sok esztendeigh eltesse Kegyel[med]meteket es adgya fiainak fiait örüendetessen érnny, tiszta szüübül kiuanom; En mastis az mint ennek előtte eze[n] az földön Kegyelmednek io akaro szolgália uagyok leszekis az migh élek, uáromis azt az üdöt, az mellyben szolgálhassak Kegyel[med]nek. I[ste]n eltesse Kegyelme[d]det sok esztendeigh io egességben. Datum Chaktorniae die 25. Aprilis 1654.

Sp[ectabil]is ac Mag[nif]icae D[omi]nis U[est]rae
S[er]v[us]tor, et Amicus parat[issim]us
C. Nic. a Zrin

[Címzés:] Spectabili, ac Mag[nif]ico Domino, Simoni Kemény de Gereő Monostor etc. Domino Amico mihi obseru[ando].
[A címzés felett a második lap aljából kivágott papirkockára, viaszba nyomott gyűrűpecséttel. Eredetije egy ivnyi papírlap első lapján, a címzés a második lap hátán: a kolozsvári Állami Levéltárban, a Kemény család csombordi levéltárában. Jelezete 1/164.]

2. Bánffy Zsigmond a beszercei főbírónak

Szászszentgyörgy, 1664. június 26.

Kegy[elmed]nek Ur[am] Szolgálok,

[Iz]jenetit kegyelmednek ertem hirt kegyelmednek ne[m] tudok bizonyost [h]ane[m] aszt bizonyoso[n] irhato[m] Zrin[us] U[ram] Kanisa al[ol] uisza szallott, tob imperialis hadakal [U]juarnal megh akar egyezni es az utan [m]egh utkoznek, mongyak asztis de megh ne[m] bizonyos hogy uolt ualami harcza kiben [s]jebenis eset Grof U[ram], kete[n] uezstek nemetek de megh ne[m] bizonyos. Az it alat uala nemet [e]s magyar hadak bizonyal Zuzau[al] egyut ha ... ki megye[n] uagy segitseg[et] ad az töroeknek mindgyart rank iunek aszt (!) titok nélkül [v]jagyo[n], Palatinus [U]ram Roter [U]ram Kassara iu ha edig el ne[m] érkezis ezeknel egyebet ne[m] ertete[m] Sztoika [U]ram semit ne[m] szolot az haus felol, hane[m] aszt tudo[m] hogy az haus felol az lengyel orszagiakal terminusok vago[n] es aszt el igazit[us]yak, En kegyelme[d] io akaro szomszed barátya maradok paranczolyo[n], szasz szent Gyorgyo[n] 26 Juny 1664.

K[egyelme]d szomszegya Szolgal
Banfi Sig[mon]d

[Címzés:] Böczületes Beszercei Fo bíró Ur[am]nak neke[m] jo akaro szomszed U[ram]nak adassek

[A címzés felett zöld viaszon nyomott gyűrűpecsét helye. Eredetije egy levélalakba összehajtogatott félív első lapján (a címzés a második lap alján) a kolozsvári Állami Levéltárban, Beszerce város levéltárában. Jelezete 1664: 110 sz. O.L. Filmtár. — A lap balszéletét később egy-két betűnyi szélességben hosszában levágtuk. A kiányzó betűket [ ]-ben pótoltuk, ahogyan a rövidítések feloldását is adjuk; a kiolvashatatlanmá váló szót ... -tal jeleztük.]

3. Apafi Mihály a beszercei tanácsnak

Balázsfalva, 1678. november 16.

Micháel Apafi Dei gra[ti]a Princeps Tran[silvani]ae;
par[tiu]m regni Hung[ari]ae D[omi]nus et Sicul[or]um Com[es].

Pruden[tes] et Circu[m] specti fideles nob[is] dilecti; salutem et gra[ti]am n[ost]ra[m]! Vévén hűsegtek ez Commissionkat, kegyel[med]essen és igen serió para[n]tsolljuk, amaz Zrinji nevezeti alatt járo hitván embernek Complicessit, kik ott az hűsegtek tömlöczéb[en] vannak fogva botsatassa

el, mingjarást, ne tartassa tovabis fogva. Secus nec factur[is]. Datu[m] in Castro n[ost]ro Balasfalva die 16. men[sis] novembris; A[nn]o 1678.

Apafi

Besztercei Tanats[na]k.

[Címzés:] Pruden[tibus] et Circu[m] spect[is] Judici primari[o] caeter[is] que jur[at]is Civib[us] Civitatis n[ost]rae Bisztricien[sis] Fidelib[us] nob[is] dilect[is].

[A címzés felett a második lap aljából levágott papírkockán viaszba rányomott pecséttel. Eredetije egy ívnyi papírlap első lapján (a címzés a második lap hátán) a kolozsvári Állami Levéltárban, Beszterce Város levéltárában. Jelzete 1678: 172 sz. O. L. Filmtár.]

4. Kálnoki Sámuel Szappanos Tamásnak

Erked, 1679. július 8.

Ajánlom k[e]g[y]elmedne]k szolgálatomat mint joakaro szomszéd u[ram]na]k. Isten kivant aldasival k[e]g[y]ll[me]det boldogítsa. & c.

Mikes Kelemen ura[m] ő k[e]g[y]elme adván hat lovat Groff Zrinyi Janos ur[am]na]k ő n[á]g[y]ságána]k ő n[á]g[y]s[ág]a után sietnenek, de kocsikok nem leue[n] el ne[m] vezethetik, hane[m] k[e]g[y]ll[me]d joakarattya kivantatik. Kerem enis k[e]g[y]ll[me]det bizodalmasan, ne neheztellyen az két szolgáló alá két posta lovat Maramarosig adatni, es vagj három embert kik az lovakat vezethessék k[e]g[y]ll[me]d joakarattya ige[n] kedvesen vesszük megis szolgállyá Mikes ur[am] ő k[e]g[y]elme I[ste]n K[e]g[y]ll[me]det eltesse. Datu[m] Ex Erked Die 8 Julij 1679.

K[e]g[y]elmedne]k ioakaro szomszedgja

szólgal

Kálnoki Samuel

[Címzés:] Generoso, Prudenti, ac Circumspecto D[omi]no, D[omi]no Thomae Szappanos, Judici Primario Civitatis Bistrieciensis. D[omi]no ac vicino Colendissimo.

[A címzés felett a második lap aljából kivágott papírszeletre fekete viaszba rányomott gyűrűpecséttel. Eredetije egy levélalakba összehajtogatott félv első lapján, a címzés a második lap alján a kolozsvári Állami Levéltárban, Beszterce város levéltárában. Jelzete 1678: 107 sz. O.L. Filmtár.]

Antal Bácskai

LES RELATIONS TRANSYLVAINES DE ZRÍNYI (1654—1679)

L'étude examine la correspondance entre le poète Miklós Zrinyi et les aristocrates de Transylvanie. C'est à l'aide de ces lettres qu'on peut connaître la relation du grand seigneur catholique (Zrinyi) avec les villes et princes protestants transylvains.